

USTAŠKA MLADEŽ U DUBROVNIKU 1941. GODINE U SVJETLU SLUŽBENOGA GLASILA "HRVATSKI NAROD"

Dr. sc. Franko M i r o š e v i ć
Zagreb, HR

UDK: 94(497.5 Dubrovnik)"1941"
Pregledni članak

Prihvaćeno: 20. VI. 2012.

Ovaj rad obrađuje strukturu, svrhu i ulogu organizacije Ustaške mladeži u Dubrovniku, čineći to ponaprije na temelju pisanja onodobnoga službenoga ustaškoga glasila "Hrvatski narod". Uz navedeno, autor opisuje njenu aktivnost u 1941. godini, napose njenu promidžbenu djelatnost i obrazovanje u duhu ustaških načela.

Ključne riječi: *Dubrovnik, Nezavisna Država Hrvatska, Ustaška mladež, službeno glasilo "Hrvatski narod", 1941.*

I. UVOD

Ustaški je pokret od svog osnutka polagao veliku nadu u hrvatsku mladež kao vrlo značajni dio hrvatskog društva koji će biti nositelj i nastavljatelj njegovih ideja i njegove politike. Još prilikom formiranja ustaškog pokreta ustaški su vođe hrvatsku mladež smatrali svojom glavnom snagom i svojom uzdanicom koja će se, svjesna i "obogaćena" ustaškom ideologijom, u skoroj budućnosti očeličiti i pripremiti kako bi borbom ostvarila nezavisnu hrvatsku državu. P. Pekić u knjizi *Postanak Nezavisne Države Hrvatske* ističe da je "zakonskom odredbom Poglavnika, a još više spontanom voljom naše mlađe generacije izvršena svestrana organizacija hrvatske muške i ženske mladeži u sastavu ustaškog pokreta".¹

U svezi s tim, velika se pozornost pridavala inteligenciji, posebno onoj iz društvenih znanosti, koja će radom s tom mladeži, kao i literaturom koja će se za nju pisati, veličati i uzdizati kult vođe Ante Pavelića. Od inteligencije se traži da hrvatske mlade

¹ Petar PEKIĆ, *Postanak Nezavisne Države Hrvatske. Borba za njeno oslobođenje i rad na unutrašnjem ustrojstvu*, Hrvatska knjiga, Zagreb, 1942., 288.

naraštaje odgaja po ustaškim načelima, tj. tako da već u najranijoj dobi imaju neograničenu i požrtvovnu odanost prema Poglavniku. Književnicima se u tome daje poseban zadatak. U tom se cilju potiče i razvija široka izdavačka djelatnost, koja se umnogome i materijalno pomaže. Ustaške tiskovine *Hrvatski narod*, *Ustaša*, *Novi list* i druge novine u svoje redakcije okupljaju istaknute hrvatske nacionaliste (Mile Budak, Slavko Kvaternik, Mladen Lorković, a posebno Ivan Oršanić i Vinko Nikolić), koji u svojim priložima od "nove inteligencije" traže da bude nositelj izgradnje Nezavisne Države Hrvatske. Inteligencija je po zahtjevima ustaških ideologa trebala provesti duhovnu mobilizaciju i zauzeto sudjelovati u izgradnji ustaške države. Vinko Nikolić traži da književnici budu stvaratelji književnosti koja će pomoći ustaškom pokretu u stvaranju čovjeka koji će ustaški misliti, a njegove glavne karakteristike trebaju biti "nacionalistička duša", "ustaško srce" i "Poglavnikova misao".²

Nezavisna Država Hrvatska bila je država bez temeljnog zakona – ustava. Ona nije imala nikakvu kodificiranu ispravu o svom ustrojstvu. Njezin unutrašnji sustav temeljen je na odlukama što ih je donosio Poglavnik u suradnji s Glavnim ustaškim stanom (GUS). Ustaška država nije imala ni parlament koji bi donosio zakone. U 1942. bio je sazvan Hrvatski državni sabor od imenovanih bivših zastupnika i ustaških dužnosnika, no samo se triput sastao. Nezavisna Država Hrvatska bila je totalitarna država izgrađena na uzoru fašističke Italije i nacističke Njemačke. Cijeli državni sustav nastao je postupno na temelju skupnih i pojedinačnih zakonodavnih akata koje je donosio šef države.³ Političko-organizacijska grana vlasti u navedenoj državi imala je zadatak da organizira članstvo te da se brine o njegovu duševnom odgoju, ali i onome cjelokupna pučanstva, pa tako i mladeži.

II. ORGANIZACIJA DUBROVAČKE USTAŠKE MLADEŽI

Organizacijska struktura

Organizacija dubrovačke Ustaške mladeži izgrađena je na načelima i odredbama *Ustava Ustaše, hrvatske revolucionarne organizacije* iz 1932. godine. U svakoj velikoj župi, pa tako i u Velikoj župi Dubrava, organizacija Ustaške mladeži postavljena je po uzoru na organizaciju ustaškog pokreta. Imala je karakter vojne organizacije utemeljene na strogoj disciplini i poslušnosti vođama i Poglavniku.

² *Hrvatski narod (Glasilo Hrvatskog ustaškog pokreta)*, Ustaški nakladni zavod, br. 121, Zagreb, 15. VI. 1941., članak "U ustaškoj državi treba ustaški raditi", 4.

³ Hrvoje MATKOVIĆ, *Povijest Nezavisne Države Hrvatske*, Zagreb, 1994., 67.

U Velikoj župi Dubrava, čije je središte bio Dubrovnik, organizacija Ustaške mladeži sastojala se od tabora, logora i stožera. U Velikoj župi Dubrava bio je stožer muške i ženske Ustaške mladeži na čelu sa stožernikom (stožernicom), u kotaru ustaški logor na čelu s logornikom (logornicom), a u općini ustaški tabor na čelu s tabornikom (tabornicom). U selima su bili ustaški rojevi.⁴

U Velikoj župi Dubrava organizacija Ustaške mladeži djelovala je samo u kotaru Dubrovnik, bolje rečeno samo u gradu Dubrovniku. U ostalim dijelovima te velike župe, zbog četničkog i partizanskog pokreta i ratnog stanja općenito, u kotarima Trebinje, Gacko, Bileća, Stolac, Ravno i Čapljina te na području Pelješca organizacija Ustaške mladeži nije se uspjela organizirati kao u Dubrovniku, i to ne samo ona već i ustaški pokret kao takav. Kotarske oblasti i općine u hercegovačkom dijelu Velike župe Dubrava nisu mogle izvršavati svoje ovlasti jer su bile ugrožene četničkim i partizanskim jedinicama.⁵

U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj organizacija Ustaške mladeži bila je jedna od najbrojnijih organizacija pa tako i u Dubrovniku. Dijelila se na mušku i žensku organizaciju. Zakonski je utemeljena u studenom 1941., međutim, djelovanje mladeži provodilo se od samog osnutka Nezavisne Države Hrvatske.

Svrha, mjesto i uloga Ustaške mladeži

Djelatnost organizacije Ustaške mladeži propisana je Poglavnikovom odredbom o ustrojstvu Ustaške mladeži objavljenom u *Narodnim novinama* 5. studenog 1941. godine. Nezavisna Država Hrvatska htjela je u tu organizaciju okupiti svu mladež od 7. do 21. godine. Prema uzrastu organizacija se dijelila na Ustašku uzdanicu (od 7. do 11. godine), Ustaške junake (od 11. do 15. godine), Ustašku Starčevićevu mladež (od 15. do 21. godine) i sveučilištarce.⁶ Njeno mjesto i ulogu u ustaškome društvu definirao je Zdenko Blažeković. Po njemu je svrha Ustaške mladeži "stvoriti jaku nacionalnu i socijalnu mladež koja mora biti nosilac državne ideje i same države".⁷

⁴ *Narodne novine (Službeni list Nezavisne Države Hrvatske)*, god. CV, br. 170, Zagreb, 5. XI. 1941., članak "Odredba o ustrojstvu Ustaške mladeži", 1; *Hrvatski narod* br. 264, 6. XI. 1941., članak "U Ustašku mladež postrojava se cjelokupna hrvatska mladež od 7. do 21. godine", 5.

⁵ Velika župa Dubrava započela je s radom u lipnju 1941. godine. Njen veliki župan bio je Ante Buć. Velika župa Dubrava obuhvaćala je Dubrovački kotar s Pelješcem i istočnu Hercegovinu s kotarima: Trebinje, Gacko, Stolac, Bileća, Ravno, Čapljina. Stanovništvo istočne Hercegovine (lijeva obala Neretve) bilo je uglavnom srpske, potom muslimanske i hrvatske nacionalnosti.

⁶ *Narodne novine*, br. 170, 5. XI. 1941., članak "Odredba o ustrojstvu Ustaške mladeži", 1.

⁷ *Hrvatski narod*, br. 121, 15. VI. 1941., članak "Proslava u Dubrovniku", 6; Fikreta JELIĆ-BUTIĆ,

Vodstvo organizacije Ustaške mladeži

Uz spomenute stožernike (stožernice), logornike (logornice) i tabornike (tabornice), Ustaškom mladeži upravlja: zapovjedništvo, zapovjednik i dva zamjenika, i to posebno za mušku, a posebno za žensku mladež. Oni su imali funkciju dužnosnika.⁸

Unutar organizacije djelovali su odjelni upravitelji, i to za ustašku vojnu prednaobrazbu, duhovni odgoj, tjelovježbu, promidžbu, umijeće, zdravstvo, društveno-gospodarsku brigu, kućanstvo (samo za žensku mladež).⁹

O izboru stožernika, tabornika, logornika i dužnosnika vodila se posebna briga, naročito o njihovu moralnom i političkom uvjerenju i vladanju. Treba napomenuti da su organizacije Ustaške mladeži djelovale u svim školama, na čijem su čelu bili zapovjednici iz redova đaka.

Stožernik Ustaške mladeži u Velikoj župi Dubrava bio je dr. Marinko Skatolini, profesor, a na čelu stožera ženske mladeži Dolores Bracanović. Logornik muške mladeži u kotaru Dubrovnik bio je Branko Orjental, student prava. Vinko Sablić, carinski činovnik, bio je tabornik Ustaške mladeži u općini Dubrovnik, a tabornica Nada Kaštelan. Zapovjednik Ustaške uzdanice bio je Josip Tuta. Ivo Miler bio je zapovjednik Ustaškoga junaka, Ljudevit Švarc zapovjednik Ustaške Starčevićeve mladeži, a Stijepo Woltz odjelni zapovjednik za promidžbu. Antun Andrenzzi bio je odjelni upravitelj za tjelovježbu, Ino Peršić odjelni upravitelj za umijeće, a Branko Budmani odjelni upravitelj za zdravstvo.¹⁰

Početkom prosinca 1941. profesor Ivan Oršanić kao čelnik Ustaške mladeži u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj imenovao je nove dužnosnice logora i tabora Ustaške ženske mladeži u Velikoj župi Dubrava. Nika Lopušić imenovana je zapovjednicom Ustaške uzdanice, a Desanka Vranješ stožernom odjelnom upraviteljicom za tjelesni odgoj. Blaženka Bonačić imenovana je za stožernu zapovjednicu ženske Ustaške Starčevićeve mladeži, profesorica Slavica Čankić imenovana je za stožernu odjelnu upraviteljicu za društvenu i gospodarsku brigu, Elizabeta Deković za stručnu odjelnu upraviteljicu za društvenu i gospodarsku brigu u taboru Dubrovnik, Maja Zec za

Ustaše i NDH 1941. – 1945., Sveučilišna naklada Liber, Školska knjiga, Zagreb, 1977., 108.

⁸ *Hrvatski narod*, br. 264, 6. XI. 1941., "U Ustašku mladež postrojava se cjelokupna hrvatska mladež od 7. do 21. godine", 5.

⁹ Isto.

¹⁰ Milica BODROŽIĆ, "O ustašama i četnicima u dubrovačkom kraju 1941. – 1944.", *Dubrovnik u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941. – 1945.*, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, 1985., 1072.

tabornu odjelnu upraviteljicu za kućanstvo u Dubrovniku, a Brista Slavinić i Zora Plazinić vodile su poslove kao taborne odjelne upraviteljice za vojnu prednaobrazbu za grad odnosno kotar Dubrovnik. Slijedi još 14 dužnosnica imenovanih na razne funkcije u taboru i logoru u svim dijelovima ženske mladeži od Ustaške uzdanice preko Ustaške junakinje do Ustaške Starčevićeve mladeži.¹¹

Iz navedenog je vidljivo da je organizacija Ustaške mladeži u Dubrovniku bila vrlo razgranata te da je imala brojno činovničko osoblje, za koje je trebalo osigurati pozamašna materijalna odnosno novčana sredstva.

III. DJELATNOST USTAŠKE MLADEŽI U DUBROVNIKU

List *Hrvatski narod* na svojim je stranicama često donosio izvještaje o djelovanju Ustaške mladeži u Dubrovniku. Iz njih se može zaključiti, ako su novinari objektivno informirali, da je ta organizacija bila vrlo aktivna. Prostor u koji su bili smješteni njeni uredi nalazio se u starodrevnoj palači Sponza. Tu je bilo središte tabora zvano Dom Ustaške mladeži. Znatna pažnja u njenom djelovanju bila je usmjerena tjelovježbi, vojnoj prednaobrazbi, pjevanju ustaških pjesama, održavanju predavanja u kojima se tumačila ustaška ideologija i ustaška načela.

Novouspostavljena ustaška vlast vrlo je rano počela s organizacijom dubrovačke mladeži. Još prije donošenja osnovnih zakonskih propisa o organizaciji Ustaške mladeži, dana 2. srpnja 1941. organizirana je prva smotra vojničke prednaobrazbe i radne službe u Dubrovniku. Na smotri je bilo oko 300 mladića. Toj smotri prethodile su višetjedne vježbe. Toga dana su iz Gruškog polja, gdje su se postrojili, došli do crkve sv. Vlaha, gdje je održan zbor. Na tom zboru govorili su zapovjednik Mato Grginčević, domobranski satnik, i Mladen Kaštelan, profesor. Kaštelan je naglasio da hrvatska mladež mora ići stopama svojih najboljih sinova koji su izvojevali slobodu i nezavisnost hrvatske države, te da ona u budućnosti uvijek mora biti vezana uz najveće ideale hrvatskog naroda, a to je čuvanje nezavisnosti i izgradnje države u svim pravcima života, držeći se ustaških načela i vjere u Boga.¹²

Nakon govora, mladići su pod vodstvom Velimira Mišetića u stroju prošli gradom "srdačno pozdravljeni od mnogobrojnog građanstva, pozdravivši pred Kneževim

¹¹ *Hrvatski narod*, br. 290, 2. XII. 1941., članak "Nove dužnosnice Ustaške mladeži – stožera Velika župa Dubrava, logora i tabora Dubrovnik", 3.

¹² *Hrvatski narod*, br. 139, 3. VII. 1941., članak "Prva smotra omladine vojničke prednaobrazbe i radne službe u Dubrovniku", 11.

dvorom velikog župana Velike župe Dubrava dr. Antu Buća". Na kraju svečanosti zbor mladića otpjevao je hrvatsku himnu. Članovi Ustaške mladeži su se u to vrijeme pripremali za obveze u radnoj službi. Do tog vremena na području Nezavisne Države Hrvatske organizirano je oko 4000 mladića koji su obavljali javne radove, pod vodstvom Zdenka Blaženčića. Svi su oni bili srednjoškolci ili studenti.¹³

Časna radna služba

Evo što o zadatcima radne službe piše *Hrvatski narod*: "Radna služba je uređena prema uzorima naših velikih susjeda (Italije i Njemačke, op. a.), a svrha joj je da mladež, bez obzira na to radi li se o srednjoškolskoj ili akademskoj mladeži, upozna i tjelesni rad, a to će ujedno poslužiti za što bolje zblježavanje budućih intelektualaca s radnicima i seljacima, tako da će oni moći dobro razumijeti potrebe radnog svijeta koji sačinjava ogromnu većinu stanovništva Nezavisne Države Hrvatske."¹⁴ Navedena djelatnost organizirana je po uzoru na organizaciju radne službe u nacističkoj Njemačkoj. Jedna od važnih promidžbenih postavki ustaškog pokreta bio je rad, koji se isticalo kao temelj izgradnje ustaške države. Naglašavano je da mladež "koja je u danima robstva i revolucije bila prvoborac u našoj oslobodilačkoj borbi, čeka u novoj državi također veliki posao i ogromna odgovornost. Ona mora ostati prvborcem u našem radu i izgradnji. Ona osjeća i proživljava svoju državu, svoju vojničku povijesnu slavu, svoje velikane i mučenike, ali isto tako mora proživljavati i suosjećati i državne nedaće koje su u većini slučajeva plod naše bolne i nesretne povijesti."¹⁵

Ustaška promidžba isticala je da će mladež u časnoj radnoj službi naći svoj preporod u znaku rada. Časna radna služba bila je organizirana sustavom podređenosti i nadređenosti poput ustaške organizacije. Njen je cilj bio da se pri radu i putem rada "oblikuje hrvatski čovjek u nacionalnom obilježju, da se dovede ponovno u vezu krv i tlo našeg naroda i da se tako pribavi životu našeg naroda čvrst temelj za buduće generacije".¹⁶ Njen glavni cilj bio je preporod naših mladih pokoljenja i stvaranje novoga čovjeka, u znaku rada, u znaku lopate, u znaku seoskih oruđa od kojih se

¹³ *Hrvatski narod*, br. 141, 5. VII. 1941., članak "Preko 4000 mladića krenuli su na javne radove", 7.

¹⁴ Isto. U članku se, između ostalog, navodi: "U radnoj službi mladosti zaposlit će se ona omladina koja još nije pozvana u vojsku, mladići koji će na taj način upoznati težinu rada, ali će imati i to zadovoljstvo da nešto korisno učine, da kasnije mogu vidjeti svoje djelo."

¹⁵ *Hrvatski narod*, br. 238, 10. X. 1941., članak "Preporod naše mladeži u znaku rada – Časna radna službe i njeni ciljevi", 3.

¹⁶ Isto.

dosad klonilo sve što nije sraslo sa zemljom i teškim fizičkim radom".¹⁷ U pozadini svega je za one koji su mladež okupljali u časnu radnu službu, kroz isticanje rada i lopate, bila priprema za teške ratne uvjete s kojima će se ubrzo susresti mobilizirani u ustaškoj vojsci ili domobranskim postrojbama.

Promidžbena aktivnost Ustaške mladeži

List *Hrvatski narod* navodi da u dubrovačkom Ustaškom domu neprestano, od jutra do mraka, vrvi kao u košnici: "Kada prolazimo ulicom ovog starog grada, stalno čujemo kako odjekuju ustaške pjesme, koračnice i koraci mladića koji stupaju u dvoranama. Za ljetno vrijeme ustaška mladež ima vlastito posebno vježbalište u blizini tvrđave Minčeta na sjeveroistočnoj strani grada."¹⁸ Ustaška je mladež u Dubrovniku imala svoj pjevački i tamburaški zbor, te kazališnu sekciju koja je davala priredbe.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, ali i talijanskom okupacijom, bilo je otežano svestranije informiranje građana o događajima u zemlji i svijetu. Da bi spriječila slušanje radijskih postaja London, Moskva i Washington, ustaška je vlast plijenila radio-uređaje. Građanima se htjela dati samo jedna jedina informativna slika o svijetu i domovini, a nju su im mogle ponuditi samo ustaške novine i ustaški krugoval. Međutim, malo je bilo onih koji su mogli kupiti novine, a još manje onih koji su preko radija mogli slušati ustaške vijesti.

O stanju informiranja građana u to vrijeme piše *Hrvatski narod*. Evo jednog od tih tekstova: "Razumljivo je, da su u tim danima kolale gradom i okolicom glasine i da je uzbuđenje u narodu bilo veliko jer se nije moglo nikako ustanoviti što je istina, a što nije. Pučanstvo je bilo teško obavijestiti o važnim događajima, a pogotovo je bilo teško priopćavati razne naredbe i slično. Novina uopće nije bilo, a zagrebačka krugovalna postaja se kod nas (u Dubrovniku, op. a.) tada vrlo slabo čula."¹⁹

Radi informiranja većeg broja građana Dubrovnik iz ustaških i okupatorskih izvora, skupina Ustaške mladeži poduzela je akciju da uz pomoć razglasa Dubrovčanima prenese vijesti dana, i to dvaput dnevno. Pokrovitelj ove akcije bilo je tadašnje Ustaško povjerenstvo u Dubrovniku, kojemu je na čelu bio poznati dubrovački ustaša

¹⁷ *Hrvatski narod*, br. 279, 21. XI. 1941., članak "Časna radna služba stvara novog čovjeka", 2.

¹⁸ *Hrvatski narod*, br. 290, 2. XII. 1941., članak "Ustaška mladež hrvatskog juga razvija svestranu djelatnost u Dubrovniku".

¹⁹ *Hrvatski narod*, br. 284, 26. XI. 1941., članak "Krugovalna izvještajna služba u Dubrovniku", 5.

dr. Stijepo Perić.²⁰ Preko zvučnika Dubrovčane je trebalo obavještavati ne samo o svjetskim zbivanjima, prvenstveno o stanju na bojištima Europe i svijeta, već i o zbivanjima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj te prilikama u dubrovačkom kraju, posebice o odlukama vodstva NDH, te im prenositi zapovijedi talijanske vojske koja je boravila u Dubrovniku, a koje su se izravno odnosile na područje dubrovačke općine i kotara.²¹

Navedeni naum ubrzo se počeo realizirati. Osigurani su zvučnici i potrebna žica za razglase. Sve to uradila su dva dubrovačka novinara. Razglas su pronašli u jednom noćnom klubu. Zvučnici su postavljeni na Orlandov stup, a emitiranje je započelo riječima: "Izvjestajna služba Ustaškog povjerenstva započinje današnjim danom s emitiranjem vijesti i obavijesti..." Govornik je ujedno obavijestio da će Dubrovčani imati prigodu svake večeri vidjeti i čuti, odnosno prisustvovati zanimljivom događaju u najprometnijem dijelu grada – "javnom krugovalnom rasporedu". Navedeno je realizirao, prema tvrdnji pisca članka, znatan broj građana, uglavnom mladića, zaprisegnutih ustaša koji su preuzimali vlast u svoje ruke. "Dubrovnik, stara hrvatska Atena, nakon što je doživio kroz onih deset godina rata tri napadaja iz zraka našao se sav 17. IV. u zastavama i u velikom uzbuđenju svoje vlastite Nezavisne Države Hrvatske."²²

Prvih dana, kako je rečeno, izvještajna je služba obavijesti davala dvaput dnevno, a slušatelji su se okupljali na trgu pred crkvom sv. Vlaha i na trgu dr. Ante Pavelića (prostor ispred Kneževa dvora). Dubrovčani su ovu službu nazivali Radio Orlando. *Hrvatski narod* tvrdi da je taj radio postao vrlo koristan i omiljen te da je potpuno suzbijao "svaku promidžbu divljih vijesti u narod".²³

S vremenom se navedena krugovalna postaja sve bolje ekipirala i snabdijela potrebnim uređajima tako da je potkraj 1941. postala posebni samostalni ured smješten u palači Sponza. "Ured ima svoje lijepe prostorije, brzoglas, namještaj te stalno stručno vodstvo, nadstojnika, činovnike, tehničare i mladiće od Ustaške mladeži koji kao dragovoljci marljivo rade i uče se ovom poslu. Ured je kasnije nabavio bolju i sigurniju opremu, uspostavio još jedan zvučnik na Pilama, ima poseban svjetlopisni

²⁰ Dr. Stijepo Perić bio je član predratne ustaške organizacije. Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, kratko je vrijeme bio u Dubrovniku, poslije je radio u Ministarstvu vanjskih poslova NDH i u diplomaciji. Bio je prvi veleposlanik NDH u Italji, imenovan krajem svibnja 1941.

²¹ U Dubrovniku je bilo sjedište Zapovjedništva pješačke divizije "Marche" i 30 divizije minobacača, zatim sjedište 32. puka divizijske artiljerije, pa Zapovjedništvo 49. legije karabinjera, zatim 49. mitraljeske čete, kao i Zapovjedništvo stana pješačke divizije "Marche".

²² *Hrvatski narod*, br. 284, 26. XI. 1941., članak "Krugovalna izvještajna služba u Dubrovniku", 5.

²³ Isto.

odjel i odjel za promidžbu preko svjetlopisnih snimaka (sada su tri table, Dubrovnik I, Dubrovnik II i Cavtat)."²⁴

Putem razglasa građani su prije nego inače saznavali svjetske novosti, dakako u ustaškoj interpretaciji, a i naredbe vlasti su dospjevale u javnost prije nego ranije. Koliko su bile točno interpretirane i s kojim ciljem, ne treba posebno objašnjavati. Dok su njemačke snage napredovale u SSSR, javljala se uglavnom istina, ali i prešućivao svaki pa i najmanji poraz svojih snaga, kako na svjetskim bojištima tako i u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Pogotovo nisu istinito prenosili vijesti iz Velike župe Dubrava, gdje se diže ustanak četnika i partizana u istočnoj Hercegovini protiv Nezavisne Države Hrvatske. Tamo se vodio krvavi rat te se naveliko ginulo s jedne i druge strane. Česti sprovodi istaknutih ustaških i talijanskih časnika i vojnika govorili su istinu o tom ratu. Stanovništvo Dubrovnika osjetilo je to i na svojoj u prehrani jer dovoz hrane iz zaleđa više nije bio redovit. Ustanici su pravili velike poteškoće željezničkom i kolnom prometu (razaranje pruga, napadi na kamione koji su prevozili hranu itd.).

Preko navedenoga razglasa slušale su se i radijske vijesti iz Njemačke, Italije i njihovih savezničkih zemalja, a dnevne vijesti su primane preko Hrvatske informativne službe (HIS) u Zagrebu. Svi mjesni, državni i samoupravni uredi slali su svoje informacije izvještajnoj službi u Dubrovniku. Veliku pomoć spomenutoj službi pružala je Radiopostaja Dubrovnik.

Dana 24. lipnja 1941. poslije podne, dok su se preko zvučnika davale vijesti s bojišta, na Luži pred Orlandom, među okupljenim se svijetom nalazio Ivo Bučić. Na vijesti s istočnog bojišta kojima se najavljivala propast SSSR-a, skojevac Ivan Bučić je doviknuo: "Sve lažete! Dolje fašizam! Živjela sloboda! Živio SSSR!" Mato Jakšić o tome piše sljedeće: "Ove muške riječi javnog protesta i otpora ošinule su kao grom čitav skup. Ustaše su se poput zvjerova svom silom bacile za autorom tih pokliča Ivom Bučićem, a karabinjeri i policija počeli su odreda da hapse, koga god su stigli. Zatalasala se masa kao pšenica na vjetru. U paničnoj stravi nastala je takva bežanija da je za tren oka, kao po komandi bio ispražnjen čitav trg tj. ispražnjen je od vojnika, žena, ljudi koji su trčali glavom bez obzira i u smrtonosnom strahu bježali su kud koji."²⁵ Tog dana uhićeno je oko 60 ljudi. Bučić je nakon uhićenja premlaćen i odveden u Zagreb, gdje ga je prijeki sud osudio na smrt.

²⁴ Isto.

²⁵ Mato JAKŠIĆ, *Dubrovnik 1941.*, Beograd, 1966., 71. M. Jakšić tvrdi da je trg ostao prekriven bersaljerskim i ženskim šeširima, vojničkim kapama, ženskim torbama, naočarima i drugim ukrasima i odjevnim predmetima. Karabinjeri su zapriječili gradska vrata, koja nije mogao proći nitko tko nije imao propisanu legitimaciju.

Katolička društva – "srčika i ishodište djelovanja Ustaške mladeži"

U prvoj polovini listopada 1941. *Hrvatski narod* u članku "Djelatnost Ustaške mladeži u Dubrovniku" tvrdi da možda ni u jednom gradu ustaški pokret minulih godina nije imao obilježje pokreta mladeži kao u Dubrovniku: "Sveučilištarci, đaci i radnička mladež bili su oni koji su pronijeli ime Poglavnika i u zajednici sa svjesnim seljaštvom bliže i dalje okolice raširilo po cijelom kotaru ustašku organizaciju." Autor članka također navodi da su rad na organiziranju mladeži podupirali mnogi stariji ugledni građani i intelektualci, u prvom redu profesori i svećenici.²⁶

U početku djelovanja Ustaške mladeži u tisku tvrdi da su katolička društva bila "srčika i ishodište pokreta Ustaške mladeži" (misli se na predratna društva, op. a.), kojima je duša i vođa bio franjevac dr. Bonifacije Perović. Autor članka ujedno ustvrđuje da je pred nekoliko godina osnovana križarska organizacija koja je, kaže, djelovala u ustaškom duhu pod vodstvom profesora Mladena Kaštelana, istoga onoga koji je kasnije osnovao organizaciju Hrvatski junak. Pisac posebno ističe širinu koju je pokret Ustaške mladeži imao u Dubrovniku, apostrofirajući kako je dubrovačka mladež "u novim prilikama i u novom vremenu nastavila rad s pojačanim oduševljenjem i marom", te da je u prevratu i u prvim danima Nezavisne Države Hrvatske izvršila svoju dužnost. Ta je djelatnost, kaže se, naročito pojačana od imenovanja stožernika Velike župe Dubrava Marinka Skatolinija i stožernice Dolores Bracanović te logornice Nede Kaštelan.²⁷

Tako dobra organizacija nije se uspjela provesti na području čitave Velike župe Dubrava, što je vidljivo iz činjenice da se na takvu organiziranost tabora i logora ne nalazi na području ostalih tamošnjih kotarskih oblasti i općina. Navedeno potvrđuje i M. Bodrožić u članku "O ustašama i četnicima u dubrovačkom kraju 1941. – 1944. godine". U tom se članku s pravom zaključuje da Ustaška mladež ni krajem listopada 1941. nije pokazivala znakove većeg djelovanja niti su, osim u Dubrovniku, u ostalim kotarevima bili imenovani njeni rukovodeći kadrovi.²⁸

Pogrebni ispraćaj prvog logornika Ustaške mladeži u Dubrovniku

Povodom smrti prvog logornika Ustaške mladeži u Dubrovniku *Hrvatski narod* u članku "Hrvatska Atena odala počast prvom logorniku Ustaške mladeži" piše da je ime Branka Orjental dobro poznato mlađem naraštaju Dubrovnika, koji je u njemu

²⁶ *Hrvatski narod*, br. 242, 14. X. 1941., članak "Djelatnost Ustaške mladeži u Dubrovniku", 3.

²⁷ Isto.

²⁸ M. BODROŽIĆ, "O ustašama i četnicima", 1072.

nalazio jednog od svojih najvatrenijih i najradišnijih ljudi. Navodi se da je pao u ranoj mladosti "kao kap rose koja je imala oploditi rodoljubljem nastojanja naših najboljih". Orjentalu je priređen svečani sprovod u kojem su sudjelovali svi njegovi brojni suradnici i sve postrojbe Ustaške mladeži. Od predstavnika Velike župe i kotarske oblasti Dubrovnik sprovodu su prisustvovali podžupan Velike župe Dubrava Muhamed Mehičić, stožernik Ustaške mladeži dr. Marinko Skatolini, logornik prof. Mladen Kaštelan, gradonačelnik Dubrovnika dr. Josip Baljkas i ostali predstavnici vlasti i društava te mnogobrojno građanstvo. Od Branka Orjentalu oprostio se stožernik dr. Marinko Skatolini. Gundulićeva glazba odsvirala je zadnju posmrtnu koračnicu, a prisutni dizanjem ruke odali počast ustaši Branku Orjentalu.²⁹

Iste večeri jedan je od članova Ustaške mladeži preko dubrovačkog zvučnika pročitao komemorativni napis na uspomenu prvog tabornika Ustaške mladeži. Evo dijela teksta navedene komemoracije: "Danas je na svečan način pokopano mrtvo tijelo jednog između mladih pobornika ustaške ideje, jednog između brojnih, koji su – može se reći – cio svoj život žrtvovali radu za domovinu. Danas je pokopan Branko Orjental, mladi sveučilištarac, jedan od onih koji se nikada nijesu pitali hoće li i kada će sinuti sloboda domovine, jer su u svome mladenačkom zanosu čvrsto vjerovali da do toga mora doći. I kada je došlo ono u što je uloženo bezbroj krvnih žrtava, ono u što je samo mladenačka duša mogla nepokolebljivo i fanatično vjerovati, on, Branko Orjental je prionuo kao crv uz posao da u svome krugu, i u svome malom, ali značajnom poslu doprinese izgradnji krvavo i teško stečene slobode."³⁰

Počast Marku Ivankoviću i "žrtvama za domovinu"

Ustaška je mladež 6. studenoga 1941. iz dubrovačkog Ustaškog doma pod svojom zastavom organizirano krenula prema groblju na Dančama, na grob Marka Ivankovića, pripadnika Hrvatske nacionalističke omladine (HANA O), kojeg su 1923. godine ubili dubrovački orjunaši uz pomoć orjunaša iz Hercegovine. Marko Ivanković napadnut je na ulici 15. lipnja 1923. godine. Iako su ga orjunaši pretukli, žandari i policija nisu intervenirali, a nitko od napadača nije bio uhićen. Zbog toga su Dubrovčani

²⁹ *Hrvatski narod*, br. 258, 30. X. 1941., članak "Hrvatska Atena odala počast prvom logorniku Ustaške mladeži", 3.

³⁰ Isto. B. Orjental bio je pravnik. Na kraju komemoracije je rečeno: "Branko Orjental je preminuo u naponu mladenačke snage ostavljajući za sobom započeti rad na obnovi hrvatske domovine. Njegovi drugovi će dovršiti posao poučeni njegovim primjerom na žrtve, rad i pregaranja, a njemu će Ustaška mladež, svi njegovi prijatelji i suradnici sačuvati trajnu i svijetlu uspomenu."

negodovali, ističući da se na osnovi Bachova patenta iz 1854. uhićuju samo Hrvati. U to vrijeme nekim je istaknutim hrvatskim političarima proći Stradunom bilo nesigurno. Odnosi između orjunaša i pripadnika Hrvatske nacionalističke omladine u Dubrovniku posebno su zaoštreni potkraj 1923., a završili su ubojstvom Marka Ivankovića.³¹

Predstavnici dubrovačke Ustaške mladeži položili su na grob Marka Ivankovića vijenac, a zatim krenuli prema središnjem groblju na Boninovu, gdje su počast odali svome prvom taborniku Branku Orjentalu. Potom su pohodili domobrasko groblje kod Gospe od Milosrđa gdje su odali počast svim mrtvima hrvatskim vojnicima. Na kosturnicu je položen vijenac "Žrtvama za domovinu – Hrvatska mladež".³²

Dubrovačka Ustaška mladež svesrdno se založila za uređenje vojničkoga domobraskoga groblja u predjelu Gospe od Milosrđa. Za grobove domobrana iz Prvog svjetskog rata rečeno je da su u minuloj prošlosti bili potpuno zapušteni. Groblje je sada uređeno, ono za državu predstavlja "čast i ponos tim više jer na njemu sniva vječni san mnogih hrvatskih vojnika iz prošlosti i nekoliko iz sadašnjosti".³³ Uz njih je pokopano i nekoliko vojnika, pripadnika hrvatskih domobrana iz NDH, te nekoliko talijanskih vojnika poginulih u borbama u Hercegovini. Na sredini groblja podignuta je velika kosturnica od bijelog kamena, a nad njom se uzdiže veliki bijeli križ s natpisom "Za Domovinu". Na velikoj kamenoj ploči stoji crnim kovanim slovima napisano: "Krvavim slovima pisali smo svoju povijest." U kosturnicu su prenesene kosti iz 281 groba. Uređene su bile staze i ograde oko groblja. U govorima pojedinih uzvanika pred kosturnicom izražena je sloga hrvatske i talijanske vojske. General Giuseppe Amico odao je počast i priznanje palim vojnicima koji su se našli u zajedničkoj grobnici, istakavši suradnju talijanske i hrvatske vojske. Svi nazočni iskazali su počast palim vojnicima dizanjem desnice.³⁴

31 Ubojstvu je prethodila odluka suda u Dubrovniku 3. studenoga 1923., kojom je izrekao kraće vremenske kazne orjunašima Milivoju Žileu, Đuri Kolendiću i Ivi Napici zbog ozljeda nanesenih Marku Ivankoviću u lipnju 1923. godine. Za osvetu, orjunaši su pripremili novi napad na Marka Ivankovića, pozvavši skupinu orjunaša iz Hercegovine. Ivankovića je skupina orjunaša napala 9. studenog 1923. u Trgovačkoj kavani na Stradunu. Na Ivankovića su pucali Vinko Brčić i Dino Krunajević, teško ga ranivši u trbuh. Ivanković je od zadobivenih rana ubrzo umro. Sprovodu je prisustvovalo oko 1500 ljudi. Vidi opširnije Franko MIROŠEVIĆ, *Počelo je 1918.*, Zagreb, 1992., 127 – 128.

32 *Hrvatski narod*, br. 265, 7. XI. 1941., članak "Prvi javni nastup Ustaške mladeži u Dubrovniku – Ustaška mladež na grobu Marka Ivankovića", 3.

33 Isto.

34 Isto. Ovom su činu bili nazočni istaknuti predstavnici političkog i vojnog života u Dubrovniku: puk. Gaščić, zapovjednik 14. domobraskog puka iz Trebinja kao predstavnik zapovjedništva

Promidžba za upis novih članova

Prvi proglas za upis u organizaciju Ustaške mladeži objavljen je 7. listopada 1941., i to na osnovi Poglavnikove zakonske odredbe o djelovanju Ustaške mladeži od 12. srpnja 1941. i Općeg proglašenja stožera Ustaške mladeži za Veliku župu Dubrava br. 29/41 od 7. listopada 1941. godine. U njemu se, između ostalog, navodi sljedeće: "Ova starodrevna Dubrava, kojom se hrvatski narod ponosio pred licem Europe i koja je uvijek nosila časno ime Hrvatske Atene, bit će i unaprijed nosilac najvećeg i najvrijednijeg što imamo kad progovoriš ti, kad u izmjeni pokoljenja budeš ti spremna da dođeš na čelo svog naroda."³⁵

Organizacija dubrovačke Ustaške mladeži krajem studenog 1941. izdala je još jedan proglas, koji su potpisali stožernik dr. Branko Skatolini i stožernica prof. Dolores Bracanović. U tom se proglasu poziva mladež (muška i ženska) da se uključi u organizaciju Ustaške mladeži u Dubrovniku. Tabornik dubrovačke Ustaške mladeži proglasom je naznačio raspored upisa. Navedena odluka o upisu temeljila se na već spomenutoj osnovi Poglavnikove zakonske odredbe i rečenoga Općeg proglašenja stožera Ustaške mladeži. Poziv se odnosio na područje grada Dubrovnika i kotara Dubrovnik. Odredbom je Poglavnik naredio da svaki pripadnik hrvatske mladeži od 7. do 18. godine, bez obzira je li đak ili radnik, kao i svaki sveučilištarac, mora stupiti u Ustašku mladež. Od te su se obveze izuzimali svi nearijevci, odnosno nehrvati. U proglasu stožera muške i ženske Ustaške mladeži iz prosinca 1941. poziva se dubrovačka mladost neka pristupi organizaciji Ustaške mladeži Velike župe Dubrava.³⁶ Istovremeno su se upozoravali roditelji, profesori, trgovci i drugi da ne prave nikakve smetnje djeci, đacima, radnicima, šegrtima i namještenicima pri upisu, kao ni pri pohađanju vježbi koje su u potpunom skladu s ostalim dužnostima pojedinaca Ustaške mladeži. Prijetilo se pozivom na odgovornost onima koji će braniti upis.³⁷ Objavom rezultata saznalo se da se veliki dio mladeži odazvao pozivu.

jadranskog divizijskog područja s brojnim hrvatskim časnicima, zatim general Giuseppe Amico, zapovjednik talijanske pješačke divizije "Marche", s časničkim zborom, podžupan Muhamed Mehičić, gradonačelnik dr. J. Baljkas, kotarski predstojnik Carević, zapovjednik lučkog zapovjedništva kapetan bojnog broda Vekarić, predstojnik redarstva Mirko Živković i ostali. Oko njih u redu bili su postrojeni hrvatski domobrani i talijanski vojnici. Nad kosturnicom je zapaljeno mnogo svijeća i položeno obilje svijeća. Nakon govora dr. Krečka pjevački je zbor otpjevao nadgrobnicu, a dio hrvatskih domobrana obavio je počasnu paljbu.

35 M. BODROŽIĆ, "O ustašama i četnicima u dubrovačkom kraju 1941. – 1944.", 1071.

36 *Hrvatski narod*, br. 296, 9. XII. 1941., članak "Riječi koje znače program", 3.

37 M. BODROŽIĆ, "O ustašama i četnicima u dubrovačkom kraju 1941. – 1944.", 1071.

Isticalo se da je upisano oko 400 članova Ustaške Starčevićeve mladeži, blizu 500 Ustaških junaka i do 400 pripadnika Ustaške uzdanice.³⁸ Teško je bez dodatnih izvora procijeniti istinitost navedenih brojki. Po onome što je izneseno, dubrovačka Ustaška mladež bila je brojna, no podatke ipak treba uzeti sa zadržkom. Međutim, ako se uzme u obzir da su svi đaci morali pristupiti Ustaškoj mladeži, možda su navedeni podatci barem donekle istiniti. Teško je mladiću ili djevojci bilo reći da ne će biti član Ustaške mladeži kad je Poglavnik naredio da svaki mladi Hrvat i Hrvatica moraju biti njeni članovi.

Milica Bodrožić u navedenom radu o izvještajima upisa u organizaciju Ustaške mladeži ustvrđuje sljedeće: "Kao i u drugim krajevima tzv. NDH tako i u Dubrovniku i njegovoj okolici ustaše su organizirale živu propagandu na pridobivanju omladine u svoje redove. Ustaše su nastojale da privuku kako školsku tako i studentsku i radničku omladinu. Tadašnja ustaška štampa bila je puna neistina propagandnih članaka kojima je željela prikazati da ustaški pokret među omladinom ima snažno uporište u dubrovačkom kraju. Stvaranjem takve slike htjelo se pozitivno utjecati i na druge krajeve Hrvatske u cilju pridobivanja omladine u ustaške redove. U vrijeme kada se na sva zvona trubilo o velikim uspjesima ustaške mladeži u Dubrovniku i okolini, on tu dalje nije maknuo od početka."³⁹

Obrazovanje članova Ustaške mladeži

Ustaška mladež obrazovala se u ustaškom duhu u svim segmentima svoje organizacije, od Uzdanice do Ustaškoga junaka i Ustaške Starčevićeve mladeži. Program obrazovanja Ustaškoga junaka, na primjer, sadržavao je više predmeta po stupnjevima i godinama (od I. do III. stupnja i od I. do III. godine). Predmeti programa bili su: Načelni uzgoj po ustaškim načelima, Rad i djela Poglavnika, Povijest ustaškog pokreta, Hrvatska povijest, Moralni uzgoj, Upoznavanje postrojbe Ustaške mladeži, Rad na umijeću, Praktičke znanosti, Taboravanje, Terenske vježbe, Stražarenje, Topografija, Orijehtacija, Signalizacija, Doglasna služba, Zdravstvo (higijena, lična higijena, prva pomoć), Ručni rad i vještaštvo, Poznavanje prirode (biljke, životinje), Izletništvo, Tjelovježba i narodni plesovi, Igre i pjesme.⁴⁰ Predmet

³⁸ *Hrvatski narod*, br. 285, 27. XI. 1941., članak "Središte Velike župe Dubrava ima angažiranu i djelatnu ustašku mladež", 3.

³⁹ M. BODROŽIĆ, "O ustašama i četnicima u dubrovačkom kraju 1941. – 1944.", 1070.

⁴⁰ *Hrvatski narod*, br. 266, 8. X. 1941., članak "Sustav rada Ustaških junaka", 5. Navedeni program trebao je proći svaki ustaški junak. Plan je razdijeljen u tri dijela koji odgovaraju gradivu ispita

Rad i djela Poglavnika trebalo je posebno dobro svladati, izgleda da je rigoroza za taj predmet bila najstroža, a isto tako i za predmet Uzgoj po ustaškim načelima mladeži Ustaškog junaka. Nastavni plan i program Ustaškog junaka sazdan je na principu koncentričnih krugova. Sve ono što treba znati u I. stupnju, u II. i III. stupnju treba znati još opširnije i potpunije, na višem stupnju (pedagoški koncentrični krugovi).

Sredinom prosinca 1941. u Makarskoj je otvorena Škola dužnosnika Ustaške mladeži za četiri velike župe: Bribir i Sidraga (Knin), Cetina (Omiš), Hum (Mostar) i Dubrava (Dubrovnik). Na otvaranju škole ravnatelj, prof. Domančić, održao je prigodan govor. Prilikom otvaranja istaknuto je da svaki tečajac koji završi ovu školu treba biti "lučonoša velebne ustaške misli u svakom našem i najzabačenijem selu."⁴¹

Nastava u školi trajala je godinu dana, a s radom je počela 1. prosinca 1941. godine. Svaki tečaj trajao je šest mjeseci, a u svakom je bilo po 50 polaznika, i to 20 iz Velike župe Cetina, a po 10 iz ostalih župa. Nastavni program obuhvaćao je sljedeće predmete: Povijest, Zemljopis, Ustaški pokret, Socijalna i politička predavanja, Pjevanje, Higijena, Vjerske pouke, Osnove anatomije i Tjelovježba. Završeni tečajci su se osposobljavali za obrazovanje "svjesne ustaške mladeži".⁴² Iz nastavnih programa škole vidljivo je da se posebna važnost poklanjala duhovnom odgoju pojedinca i organizacijskim problemima. Predavači su biliiskusni pedagozi i stručnjaci iz pojedinih grana društvenih znanosti; dakako, pripadnici ustaškog pokreta. Polaznici ove škole iz Dubrovnika bili su: Petar Pavlović, Nikola Dendera, Silvija Šilić i Antun Andreuci, a na tečaj u Torino u Italiji iz dubrovačkog su tabora upućeni Stanislav Šćanski, Vlado Bobić i Mate Klaić.⁴³

ustaškog junaka I., II. i III. stupnja. Stupnjevi imaju programski skoro iste predmete, no može se pretpostaviti da su se u višim stupnjevima programski sadržaji produbljivali. Polaznici tečajeve primali su posebne knjižice koje su im služile za svladavanje programa I. stupnja ustaškog junaka. Ustaški junaci koji pokazuju osobitu spremu i vještinu trebali su nakon položenih ispita biti imenovani rojnicima i njima odgovarajućim činovima.

⁴¹ *Hrvatski narod*, br. 303, 17. XII. 1941., članak "Ustaška škola za četiri Velike župe – Bribir i Sidraga, Cetina, Hum i Dubrava".

⁴² *Hrvatski narod*, br. 280, 22. XI. 1941., članak "Škola Ustaške mladeži za južnu Hrvatsku", 3.

⁴³ *Hrvatski narod*, br. 313, 31. XII. 1941., članak "Ustaška mladež na tečajevima u Makarskoj i Italiji", 3.

Aktivnosti Ustaške mladeži krajem 1941. godine

Prema izvješćima koje donosi *Hrvatski narod*, ustaška mladež Dubrovnika razvila je svestranu aktivnost, a održavala se u već spomenutim prostorijama Ustaške mladeži u palači Sponza. Tu je bilo središte tabora. U radu se znatna pozornost, kako je već istaknuto, poklanjala tjelovježbi, vježbama na spravama i parteru. Na zajedničkim sastancima mladeži održavana su predavanja na kojima su se tumačila ustaška načela i pjevale ustaške pjesme. Krajem studenoga 1941. tabor Ustaške mladeži u Dubrovniku je organizirao zdravstveni (sanitetski) tečaj koji je vodio odjelni upravitelj za zdravstvo dr. Pero Budmani. Nakon završetka tečaja sudionici su ostali na praksi u dubrovačkoj bolnici. Izvjestitelj navodi da polaznici tečaja marljivo pohađaju nastavu. Ovim tečajem osposobljavali su se budući bolničari koji će na bojištima liječiti ranjenike. Vodstvo Ustaške mladeži namjeravalo je uskoro organizirati tečaj za nepismene u suradnji s Hrvatskim radničkim savezom (HRS) u koji bi se uključili uglavnom nepismeni radnici zaposleni na dubrovačkom području.⁴⁴

Početak prosinca 1941. (9. XII.) organizacija Ustaške mladosti organizirala je tzv. "usmene novine". Na njima je dubrovačkoj mladeži održano nekoliko predavanja. Predavači su bili istaknuti ustaški dužnosnici u Dubrovniku. O odgoju u autoritativnoj državi govorio je stožernik Marinko Skatolini, o ustaši i hrvatskom revolucionarnom pokretu te ustaši u oslobodilačkom pokretu govorio je istaknuti ustaški dužnosnik prof. Mladen Kaštelan.⁴⁵

Krajem prosinca 1941. održana je javna vježba Ustaške mladeži u Dubrovniku. Na toj vježbi nastupila je sva dubrovačka ustaška mladež. Među njima bilo je i biciklista (koturaša) koji su vježbali izvan grada, a poslije podne došli su pred crkvu sv. Vlaha.⁴⁶ U prosincu 1941. organizacija Ustaške mladeži u Dubrovniku izradila je plan predavačke djelatnosti. Njezina se realizacija trebala ostvariti predavanjima za pojedine skupine mladeži, i to: posebno za Ustašku Starčevićevu mladež, Ustaški junak i radnike. Ujedno je namjeravala formirati biciklistički vod, a pripremala se i za izdavanje organizacijskog lista.⁴⁷

⁴⁴ *Hrvatski narod*, br. 285, 27. XI. 1941., članak "Središte Velike župe Dubrava ima organiziranu i djelatnu Ustašku mladež", 3.

⁴⁵ *Hrvatski narod*, br. 296, 9. XII. 1941., članak "Uspjeh usmenih novina Ustaške mladosti u Dubrovniku", 3.

⁴⁶ *Hrvatski narod*, br. 312, 30. XII. 1941., članak "Prva javna vježba Ustaške mladeži u Dubrovniku", 3. Za bicikliste (koturaše) se navodi da ih je bilo 700, što je zaista prekomjerno i nevjerojatan broj.

⁴⁷ *Hrvatski narod*, br. 296, 9. XII. 1941., članak "Rad i nastojanje Ustaške mladeži u Dubrovniku – Priprema za izdavanje lista i organizacije biciklističkog voda", 3.

U Dubrovnik je 12. prosinca 1941. stigao novi ustaški stožernik Vlado Herceg, poručnik Poglavnikove tjelesne bojne. Na tom položaju zamijenio je Ivu Rojnicu. Nakon što je tijekom dana posjetio istaknute čelnike Velike župe Dubrava i časnike talijanske vojske, navečer je u Domu Ustaške mladeži priređen "stožerniku oduševljeni doček, od strane starih ustaša, ustaške muške i ženske mladeži i predstavnika državnih i samoupravnih ureda". Prilikom ulaska u dvoranu stožernika su pozdravili uzdignutom desnicom, a mlade ustašice su ga zasule cvijećem. U predvorju ga je dočekao prof. Mladen Kaštelan i podnio mu prijavak o broju starih ustaša koji su se na tom mjestu u postrojbi našli na okupu. U dvorani je bilo oko 1000 članova muške i ženske Ustaške mladeži koji su stožernika pozdravljala klicanjem Poglavniku, NDH i ustaškom pokretu. U izjavi novinaru stožernik je, između ostalog, rekao da je "ustaška ideja prodrla duboko u srca osobito našeg naraštaja koji je bio i ostao naša najveća uzdanica".⁴⁸

IV. ZAKLJUČAK

Organizacija Ustaške mladeži u Dubrovniku bila je jedan od ustaških političkih stupova koja je slijepo provodila politiku Poglavnika i Nezavisne Države Hrvatske. Njena djelatnost bila je uglavnom promidžbena, u svojoj je djelatnosti afirmirala ustaški pokret i njegov totalitarni sustav vlasti. Pripremala se za ustaške bojovnike i vjerne sljedbenike Ante Pavelića. Njena organizacija je bila militaristička, a odgajana je na slijepoj odanosti vođi i strogoj disciplini kao i slične organizacije u fašističkoj Italiji i nacističkoj Njemačkoj. Nije se, međutim, uspjela proširiti na cijelo područje Velike župe Dubrava niti na područje dubrovačkog kotara; ni pomisliti nije mogla da pokuša osnivati svoje organizacije na Pelješcu, pa ni u Župi Dubrovačkoj ili u podijeljenim Konavlima, u čijem su istočnom dijelu Talijani imali potpunu vlast, a da se i ne govori u kotarima istočne Hercegovine, u Trebinju, Gackom, Stolcu, Bileći, Ravnom i Čapljini.

Onodobni tisak koji je o Ustaškoj mladeži izvješćivao, glorificirao je njenu djelatnost prikazujući je u najboljem svjetlu, ne nalazeći u njenu radu nikakvih poteškoća, a zna se da ih je bilo napretek, ponajviše stoga što se ta djelatnost odvijala samo u gradu Dubrovniku, a ne i u ostalim dijelovima Velike župe Dubrava. Djelatnost Ustaške mladeži u nadziranom je tisku, dakle, iz promidžbenih razloga prikazivana na najafirmativniji način.

⁴⁸ *Hrvatski narod*, br. 301, 12. XII. 1941., članak "Ustaška ideja u Dubrovniku", 3.

Franko Mirošević

THE USTASHA YOUTH IN DUBROVNIK IN 1941
IN THE LIGHT OF THE OFFICIAL JOURNAL *HRVATSKI NAROD*

Summary

The organisation of the Ustasha youth (*Ustaška mladež*) in Dubrovnik started operating immediately after the founding of the Independent State of Croatia. The leaders believed the Ustasha youth to be the main strength and chief support of the Independent State of Croatia, and educated them in the spirit of the Ustasha movement. Every member of the Ustasha youth was educated in such a manner as to become a new person, who would think in the Ustasha manner, have a nationalist soul, an Ustasha heart and share the Leader's (*Poglavnik's*) idea. The purpose of the Ustasha youth organisation was to create a powerful nationalist and social youth that would become the holder of the state idea and the state itself. The foundations upon which the education was based were: physical practice, military training, the Ustasha ideology, severe discipline, and the loyalty to the Leader Ante Pavelić. The organisational structure of the Ustasha youth was built upon the principles and provisions of the Constitution of the Ustasha revolutionary organisation of 1932 consisting of the headquarters and camps; it was divided into the male and the female organisation. The structure was legalised in November 1941, although it had operated since the founding of the Independent State of Croatia. It included ages from 7 to 21, and was divided in: the chief support, the Ustasha heroes, Starčević's Ustasha youth, and the academic youth. The organisation of the Ustasha youth in Dubrovnik had – by the end of 1941 – developed the following activities: propaganda-related, active working, educational, cultural, military, etc. The organisation did not succeed in the attempt to broaden its branches outside Dubrovnik, to other parts of *Župa Dubrava*. The leaders of the organisation in Dubrovnik were Dr. Marinko Skatolini and Dolores Bracanović.

Keywords: Dubrovnik, the Independent State of Croatia, the Ustasha youth (*Ustaška mladež*), the official journal *Hrvatski narod*, 1941.